

Perehüvitiste muutmise seaduse eelnõu

seletuskiri

1. Sissejuhatus

Eesti perede sündimuskäitumine on viimastel aastakümnetel märgatavalt muutunud. Esmakordselt saadakse emaks keskmiselt 29. eluaasta paiku ning isaks 31–32-aastaselt. Lapsevanemaks saamise vanus on viimase 15 aastaga tõusnud ligi kolme aasta võrra. Kuigi see areng on osaliselt loomulik – seotud hariduse, töö- ja elukogemuse omandamise ning pere loomisega – on see toonud kaasa olukorra, kus sündide edasilükkamine on muutunud normiks.

Majanduslik kindlustunne on üks peamisi tegureid, miks laste saamist edasi lükatakse. Praegune vanemahüvitise süsteem pakub küll nn järjestikuste sündide kaitset, mis võimaldab säilitada sissetuleku ka lühikese sünnivahe korral, kuid ei arvesta tööturul toimuvat palgakasvu või inflatsiooni. Selle tulemusena võib iga järgneva lapse sünni puhul hüvitise reaalkaartus osutada oluliselt väiksemaks, kui pere tegelik majanduslik olukord vajaks. See suurendab survet järgmiste laste sünni edasi lükata, mis omakorda kasvatab riski, et soovitud laps jääb sündimata.

Eelnõu eesmärk ongi vähendada laste saamise edasilükkamist ja suurendada perede kindlustunnet, tagades, et vanemahüvitis arvestab järjestikuste sündide vahel toimunud palgakasvu. See on kriitilise tähtsusega, sest hilisem sünnitusiga vähendab võimalust saada soovitud arv lapsi – bioloogilised piirangud ja terviseriskid suurenevad vanusega. Sotsiaalministeeriumi tellitud “Laste saamise ja kasvatamise toetamine: analüüs ja ettepanekud¹” arvutused näitavad, et kahe lapse saamiseks 90% tõenäosusega tuleks rasestuda juba 27-aastaselt, mis tähendab, et iga meede, mis vähendab edasilükkamise survet, on rahvastikutaaste seisukohalt määrava tähtsusega.

Seaduse vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthääletenamus.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu eesmärk on parandada lastega perede toimetulekut. Kavandatud muudatus ei loo uut süsteemi, vaid ajakohastab olemasolevat ja tõestatud järjestikuste sündide kaitset. See on kulutõhus, demograafiliselt oluline ja kooskõlas perepoliitika põhimõtetega, milleks on järjepidevus, kestlikkus ja solidaarsus. Eelnõu toetab neid peresid, kes soovivad saada lapsi järjest lühikese ajaperioodi jooksul, vähendab majanduslikke takistusi soovitud laste sünniks ning tugevdab ühiskonna kestlikkust.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu § 1 punktiga 1 sätestatakse põhimõte, et kui vanemahüvitise taotlejal, kelle lapse sünni vahe eelmise lapse sünniga on lühem kui kolm aastat, siis lisaks vanemahüvitise suuruse säilitamisele korregeeritakse seda Statistikaameti poolt avaldatud eelarveaastale eelnenud aasta teise kvartali keskmise töötasu suuruse muutusega. Määratud vanemahüvitise suurus ei või olla

¹ https://sm.ee/sites/default/files/documents/2025-08/Laste%20saamise%20ja%20kasvatamise%20toetamine_anal%C3%BC%C3%BCs%20ja%20ettepanekud.pdf

väiksem varasemast määratud vanemahüvitise suurus. Lisaks säilib kehtivas seaduses toodud nõue, et uus arvutatud vanemahüvitis ei tohi ületada vanemahüvitisele seatud ülempiiri. Vanemahüvitise ülempiir ühes kalendrikuus alates 01.01.2026 (üle-eelmise kalendriaasta Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava tulu kahekordne suurus).

Eelnõu § 1 punktiga 2 sätestatakse rakendussäte, mille kohaselt vanemahüvitise suuruse sidumine Statistikaameti poolt avaldatud eelarveaastale eelnenud aasta teise kvartali keskmise töötasu suuruse muutusega rakendamine toimub vastavalt käesoleva seaduse 2026. aasta 1. jaanuaril jõustunud § 43 lõike 1 redaktsioonile alates 2026. aasta 1. jaanuarist. Ehk neid muudatusi rakendatakse 2026. aasta 1. jaanuaril või pärast seda eeldatavalt sündiva või sündinud lapse eest vanemahüvitise määramisel.

Kavandatav muudatus täiendab senist järjestikuste sündide kaitset ja kohandab seda tänapäevase majanduskeskkonna tingimustele, kus palgakasv ja inflatsioon on kiired. Seeläbi väheneb vajadus järgmiste laste sünde edasi lükata üksnes majanduslikel põhjustel.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu ei sisalda uusi, vähetuntud ega võõrkeelseid termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei sätesta standardeid peretoetuste suurusele, see on riigisisises pädevuses. Eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Sotsiaalne mõju

- **Kindlustunne peredele.** Muudatus suurendab perede kindlustunnet, vähendades majanduslikku ebakindlust ja survet sünnitusi edasi lükata.
- **Soovitud laste arvu saavutamine.** Toetab eriti teise ja kolmanda lapse sündi, mis on rahvastiku kestlikkuse seisukohalt otsustava tähtsusega. Näiteks 1970. aastate lõpu põlvkondades pärines ligi pool lastest (45–46%) lasterikastest peredest.
- **Sündimuse languse pidurdamine.** Eestis oli aastatel 2019–2023 sündide arvu langus 22%, samas kui Euroopa Liidus keskmiselt 12%. Sihipärased sammud, mis vähendavad sündide edasilükkamist, on hädavajalikud.
- **Terviseriskide vähendamine.** Väiksema vanusevahega laste sünd vähendab hilisema sünnitusea terviseriske ja soodustab laste kasvamist koos õdede-vendadega.

Majanduslik mõju

- **Riigieelarve kontekst.** Muudatus suurendab vanemahüvitise kulusid hinnanguliselt 8–15 miljonit eurot aastas. Samas vähenevad sündide arvu languse tõttu peretoetuste kulud niigi ca 10–11 miljonit eurot aastas, mis tähendab, et tegemist on osaliselt olemasolevate vahendite sihipärase ümberjaotamisega.
- **Pikaajaline kasu.** Investeering sündidesse aitab leevendada rahvastiku vananemise tagajärgi – tööealiste osakaalu langust ja kasvavaid sotsiaalkulusid.

Sooline mõju

- **Riskid.** Võimalik on, et naised viibivad tööturult senisest pikemalt eemal, mis võib mõjutada nende karjääri, pensioniõigusi ja sissetulekuid.
- **Maandamine.** Seda riski vähendavad:
 - isade kasvav osalus vanemapuhkusel (isade osakaal vanemahüvitise saajate seas on viimastel aastatel kahekordistunud, ulatudes 21%-ni),
 - peresõbraliku töökultuuri edendamine,
 - tugimeetmed töölt eemal olnud vanemate naasmisel (sh emaduslõivu kompenseerimine).

7. Seaduse rakendamisega seotud eeldatavad kulud

Muudatus suurendab hinnanguliselt vanemahüvitise kulusid 8–15 miljonit eurot aastas. Lisaks kaasnevad ühekordsed IT-arenduste kulud. Kulude kasvu tasakaalustab osaliselt sündide vähenemisest tingitud toetuskulude vähenemine.

8. Rakendusaktid

Eelnõu rakendamiseks ei ole kavandatud rakendusakte.

9. Seaduse jõustumine

Seaduse jõustub 1.jaanuaril 2026.a.

Algatavad Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon, Jaak Aab, Ester Karuse, Tanel Kiik,
Andre Hanimägi ja Züleyxa Izmailova 24.09.2025. a.

(allkirjastatud digitaalselt)

Helmen Kütt

Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni aseesimees

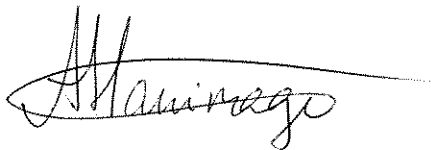
Jaak Aab

Riigikogu liige

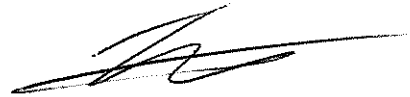
(allkirjastatud digitaalselt)

Ester Karuse

Riigikogu liige

Andre Hanimägi
Riigikogu liige

Tanel Kiik
Riigikogu liige

Züleyxa Izmailova
Riigikogu liige